

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора

Юрія Олександровича ЗАІКИ

на дисертацію Юрія Юрійовича ОПАНАЩУКА на тему

**«ПРАВОВІ НАСЛІДКИ НЕДОДЕРЖАННЯ ВИМОГ ЗАКОНУ ПРО
НОТАРІАЛЬНЕ ПОСВІДЧЕННЯ ПРАВОЧИНУ»,**

поданої до захисту у разову спеціалізовану вчену раду

Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені

академіка Ф. Г. Бурчака на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми.

Одним із ефективних способів захисту прав і інтересів громадян є механізм обов'язкової нотаріальної форми правочину, оскільки участь нотаріуса при посвідченні правочину це додаткова гарантія його дійсності. Зокрема, нотаріус перевіряє дієздатність громадян, відповідність волі і волевиявлення сторін, попереджує незаконні правочини.

Нотаріальне посвідчення правочину підвищує впевненість сторін у тому, що укладений ними правочин не суперечить закону, не буде визнаний недійсним повністю чи у частині, і для них не настануть негативні наслідки, пов'язані з можливим недотриманням законодавства.

Динаміка соціально-економічних процесів зумовлює і інтенсивність їх правового забезпечення, вимагає від законодавця формувати відповідні законодавчі межі, які б не перешкоджали розвитку суспільства.

Законодавець України, приділяючи особливу увагу окремим правочинам, встановлює обов'язковість їх нотаріального посвідчення та регламентує порядок їх укладання. Зважаючи на це тема дисертаційного дослідження Ю. Ю. Опанащука є актуальною та важливою як з точки зору науки цивільного права, так і в частині рекомендацій щодо вдосконалення цивільного законодавства та практики його застосування.

Оцінка наукового рівня дисертації та наукових публікацій здобувача.

Здійснивши ґрунтовний аналіз дисертаційної роботи, слід констатувати, що дисертант демонструє наявність необхідних кваліфікаційних компетентностей і наукових навичок, що дозволяють йому чітко визначити об'єкт і предмет дослідження, сформулювати мету і завдання роботи, а також правильно обрати послідовність і підходи до їх розкриття, а також методологію наукового пошуку.

Дисертант вдало здійснив аналіз значної кількості монографічних, нормативних та інших джерел, що дало змогу визначити стан дослідження обраної теми, розвинути деякі наукові положення та запропонувати авторські підходи. Переважна більшість положень, висновків і пропозицій автора, які відображені в дисертації правильно сформульовані і мають належне наукове обґрунтування.

Ключові висновки та пропозиції, сформульовані в дослідженні, висвітлені у восьми наукових публікаціях, серед яких дві наукові статті – у збірниках, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, дві статті – у періодичних наукових виданнях інших держав (у тому числі дві у виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу), тези чотирьох доповідей – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій і круглих столів.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертаційне дослідження становить першу наукову роботу, у якій комплексного теоретико-правового дослідження зазнали проблемні аспекти застосування правових наслідків недотримання законодавчих вимог щодо нотаріального посвідчення правочинів. У результаті проведеного аналізу сформульовано та обґрунтовано низку положень та висновків, які наділені безумовною теоретичною та практичною значущістю, а також конкретизують наукову новизну дисертаційної роботи, зокрема:

1. Обґрунтованою видається сконструйована автором класифікація правових наслідків недотримання сторонами правочину вимог щодо його нотаріального посвідчення, а саме: 1) загальні правові наслідки, 2) додаткові правові наслідки, які, у свою чергу, поділяються на підвиди: а) обмежувальні правові наслідки (це, зокрема, такі процесуально-правові наслідки, як неможливість посылатися на покази свідків у судовому провадженні), б) обтяжувальні правові наслідки (за яких на сторони покладаються додаткові, наприклад фіскальні, санкції);

2. Заслуговує на підтримку висновок про те, що достовірність правочину, яка досягається після та в результаті нотаріального посвідчення, характеризується трьома конкретизуючими критеріями: 1) особистісним, що полягає в належній фіксації нотаріусом дійсних намірів сторін правочину та роз'ясненні їм прав та юридичних наслідків таких дій; 2) державницьким, сутність якого виражається в офіційному нотаріальному контролі за відповідністю посвідчуваних угод вимогам чинного законодавства; 3) авторизаційним, який саме через виконувані нотаріатом посвідчувальні функції містить ідентифікаційний складник щодо учасників конкретного правочину;

3. Вважаємо вдалим умовиводи, що задля уникнення колапсу судової системи після завершення війни розгляд справ щодо конвалідації недійсних правочинів має бути віднесено до категорії справ окремого провадження і, за умови звернення всіх сторін договору до суду протягом шести місяців після скасування воєнного стану, їх може бути розглянуто в спрощеному (письмовому) порядку.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Сформульовані у дисертаційній роботі положення, висновки та пропозиції мають належне обґрунтування, їх наукова новизна достатня, а також вони мають певне значення для юридичної практики. Дисертант успішно використав широкий спектр загальнонаукових і спеціально-правових методів, а також ретельно

проаналізував значну емпіричну базу дослідження, якою є наукові джерела і нормативно-правові акти України та інших держав.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Аналізуючи дисертацію, необхідно констатувати досягнення автором поставленої дослідницької мети, оскільки в дисертаційній роботі повністю розкрито всі окреслені завдання, що підтверджується і кінцевими, і проміжковими висновками, зокрема:

- проаналізовано сутність достовірності як особливої ознаки і результату нотаріального посвідчення правочину;

- визначено поняття, правову природу і види правових наслідків недійсності правочинів, у яких було порушено вимоги щодо їх нотаріального посвідчення;

- розглянуто і проаналізовано правові наслідки недійсності правочинів з огляду на недотримання вимог про їх нотаріальне посвідчення;

- виявлено і досліджено особливості конвалідації недійсних правочинів;

- проаналізовано особливості правових наслідків недодержання вимог щодо нотаріального посвідчення окремих видів правочинів;

- узагальнено основні проблеми, які виникають в процесі реалізації правових наслідків недотримання вимог закону про нотаріальне посвідчення;

- сформульовані пропозиції з удосконалення чинного законодавства стосовно правових наслідків недодержання вимог закону щодо нотаріального посвідчення правочинів.

Задля ретельного та поглибленого дослідження проблематики цього наукового пошуку було вжито низку універсальних, загальнонаукових та спеціально-юридичних методологічних підходів і методів, що обумовлюють виконання поставлених завдань і досягнення мети дисертаційної роботи.

Матеріал викладено юридично грамотно, послідовно та формально-логічно, ведення дискусії відзначається поміркованістю і коректністю, автор дотримується правил наукового етикету і при цьому виважено і обґрунтовано

висловлює свою позицію. Мова дисертації є науковою, зрозумілою, відповідає вимогам сучасної української літературної мови.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що на основі авторських розробок сформульовано й обґрунтовано теоретичні положення, які впроваджені й можуть бути використані в майбутньому в:

- науково-дослідній роботі – при розробці відповідних методичних рекомендацій та проведенні наукових досліджень із питань застосування спеціальних знань, дотичних до тематики роботи;

- законотворчій діяльності – у процесі оптимізації та вдосконалення нормативно-правових актів, що регулюють цивільно-правові наслідки недотримання установлених законодавчо вимог щодо нотаріальної форми правочинів;

- правозастосовній практиці – під час імплементації правових положень про цивільно-правові наслідки порушення вимог щодо нотаріальної форми правочинів

- освітньому процесі – при підготовці юридичних кадрів.

Оцінка змісту дисертації та її завершеності в цілому.

Дисертація Ю. Ю. Опанащука викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає встановленим вимогам.

Текст дисертації в повній мірі відповідає меті дослідження, яка співвідноситься із поставленими задачами, а назва роботи відповідає її змісту.

Дисертація містить анотацію, список публікацій, зміст, перелік умовних позначень, вступ, два розділи, які охоплюють шість підрозділів, висновки, список використаних джерел (309 найменування на 30 сторінках) та додатки. Загальний обсяг дисертації становить 197 сторінок, з яких основного тексту - 160 сторінок.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Ю. Ю. Опанащука «Правові наслідки недодержання вимог закону про нотаріальне

посвідчення правочину» можуть бути рекомендованими для використання у правотворчій діяльності, а також у подальших науково-правових дослідженнях.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Більшість висловлених науковцями зауважень на обговореннях дисертації були враховані автором при доопрацюванні роботи. Проте окремі аспекти роботи залишаються дискусійними і надалі.

1. Варто було більше приділити уваги визначенню понять «правочин» і «достовірність правочину» та формулюванню авторських дефініційних ключових для дисертаційного дослідження термінів

2. Потребує конкретизації та додаткових пояснень доцільність запропонованих дисертантом змін щодо віднесення до окремого провадження справ про конвалідацію правочинів.

3. Не можна не погодитись з автором, який аналізуючи правові наслідки недійсності одностороннього правочину, зараховує до односторонніх правочинів і договір дарування, що суперечить загальновизнаній у цивілістичній доктрині правовій позиції за якою до односторонніх правочинів відносять правочини, які набувають чинність вже після волевиявлення однієї сторони (с.84-85).

4. Не видається виправданим вживання слів іншомовного походження при проведенні періодизації інституту становлення і розвитку нотаріального посвідчення правочину (інсептивний, фундаційний, рестрикційний облігаторний – с.18-19) з огляду на багатство української мови, і власне, запропонований автором початковий період інституту нотаріального посвідчення правочину (12 століття), уявляється умовним.

5. Дисертант обґрунтовує доцільність і необхідність посвідчення шлюбного договору за відсутності однієї із сторін, яка є військовослужбовцем (с.139). Чи не зруйнує така новація інститут нотаріального посвідчення договору взагалі? Ця пропозиція потребує додаткової аргументації і пояснення.

6. З огляду на положення ч. 2 ст. 219 ЦК України цікаво почути думку автора про можливість визнання дійсним такого одностороннього правочину як заповіт, укладеного з порушенням нотаріальної форми.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У дисертації Опанащука Ю. Ю. «Правові наслідки недодержання вимог закону про нотаріальне посвідчення правочину» не виявлено порушень академічної доброчесності. У роботі відсутні академічний плагіат, самоплагіат, фабрикації, фальсифікації. У дисертації та публікаціях автора наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень та інших відомостей, дотримано вимоги норм законодавства про авторське право, а також надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності та використані методики досліджень. Здобувачем дотримано вимоги ст. 42 Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. щодо академічної доброчесності.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам.

Дисертаційне дослідження Опанащука Юрія Юрійовича «Правові наслідки недодержання вимог закону про нотаріальне посвідчення правочину» представлено на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, а отримані в роботі результати є науково обґрунтованими і мають важливе значення як для розвитку цивілістичної доктрини, так і для практики.

Дисертаційна робота Опанащука Юрія Юрійовича «Правові наслідки недодержання вимог закону про нотаріальне посвідчення правочину» відповідає галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» і відповідає вимогам, установленим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а також Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40.

На підставі викладеного вважаю, що представлена до захисту дисертація є завершеною науковою працею, що містить нові науково-обґрунтовані результати, які у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для юридичної науки, а її автор Опанащук Юрій Юрійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

РЕЦЕНЗЕНТ –

головний науковий співробітник

Науково-дослідного інституту

приватного права і підприємництва

імені академіка Ф. Г. Бурчака

Національної академії правових наук України

доктор юридичних наук, професор

Юрій ЗАІКА